

PhDr. Petr Juříček, Ph.D.

Ambis College

Department of Security and Law

petr.juricek@ambis.cz

ORCID ID: 0000-0002-8341-8204

doc. PhDr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc.

Police Academy of the Czech Republic in Prague

Faculty of Security Management

Department of Security Studies

smolik@polac.cz

ORCID ID: 0000-0001-5841-8598

Interpersonální konflikty mezi osobami ve výkonu trestu odnětí svobody v důsledku ilegální směny

Interpersonal Conflicts Among Individuals in the Execution of a Prison Sentence due to Illegal Trading

Abstrakt

Text se zaměřuje na příčiny interpersonálních konfliktů mezi vězněnými osobami v kontextu realizovaných ilegálních směn mezi nimi. Článek si všímá bezpečnostních aspektů, které plynou z těchto konfliktů, a mohou se projevit například násilím, šikanou, psychickým nátlakem atp. Součástí textu jsou i teoretická východiska týkající se nelegálních směn ve věznici, ale i popis deformace trhu s komoditami ve věznici. Popsány jsou i situace týkající se tzv. nárokových balíčků pro odsouzené a nákupy ve vězeňské prodejně, ale i nezákonná distribuce dalších komodit. Data pro výzkum byla sebrána v podobě dotazníkového šetření u odsouzených osob ve vybrané organizační jednotce. Jednalo se o vězně v typu věznice s ostrahou, umístěnými ve středním a vysokém stupni zabezpečení. Zkoumány byly nejenom konflikty mezi vězni (příčiny, intenzita), ale zároveň i jejich subjektivně vnímaná role z hlediska hierarchie ve vybrané věznici.

Klíčová slova: ilegální směna, Barterův obchod, lichva, komodita, kázeňský trest, ilegální činnost, bezpečnost.

Abstract

The text focuses on the causes of interpersonal conflicts among incarcerated individuals in the context of illicit exchanges conducted among them. The article examines the security aspects arising from these conflicts, which may be manifested, for example, through violence, harassment, psychological pressure, and so on. The text also includes theoretical foundations related to illicit exchanges in prison and describes the distortion of the commodity market inside the prison. It outlines situations concerning the so-called "claim packages" for inmates and purchases at the prison store, as well as the illegal distribution of other commodities. Data for research were collected through a questionnaire survey among convicted individuals in a selected

organisational unit, specifically inmates in the medium and high-security categories. The study investigated the conflicts among inmates (their causes and intensity) and also their subjectively perceived roles in terms of hierarchy within the chosen prison facility.

Keywords: illegal trade, barter trade, usury, commodity, disciplinary punishment, illegal activity, security.

Úvod

Prostředí věznic (a jednotlivých vězeňských systémů) má svá specifika, která jsou definována a objasňována z pohledu sociologických, trestněprávních, kriminologických, psychologických a bezpečnostních oborů. Prostředí věznic je tedy značně specifické prostředí, což platí nejen pro osoby, které v důsledku uvěznění ztratily svobodu, ale i pro vězeňský personál a celkový režim této instituce založené na specifických normách a řádu. Vězení je zcela specifický svět se svými zvyky, formálními i neformálními pravidly.

Odborníci uvádí pět základních společných rysů vězeňské zkušenosti, tedy mimo ztráty svobody se jedná i o ztrátu heterosexuálních vztahů, ztrátu autonomie (vězňův život je do jisté míry režimově řízen), ztrátu bezpečnosti, ale také významnou ztrátu materiálního vlastnictví (míněno zboží a služeb).¹ Některé záležitosti nabývají ve vězení jiných, širších rozměrů a je třeba s nimi zápasit odlišnými způsoby, ale především s omezenými možnostmi.

Uvězněný jedinec je konfrontován s novou situací, kdy dochází k nemožnosti ovlivnit výběr prostředí, kontaktů, a dochází k tzv. „krizi v krizi“, což je v podstatě ztráta psychické rovnováhy v důsledku uvěznění, tj. trestu.

Tyto radikální životní změny proto vytváří ve vězeňské subkultuře anomální chování i u osob, které se v civilním životě i přes jejich sociální narušenost chovali dle určitých norem, které v prostředí věznice začnou ignorovat. Celý tento „vězeňský svět“ je nepřímo ovlivňován i dalšími aktéry prostředí, kterými jsou vedení věznic, dozorcí a civilní zaměstnanci.

Odchýlené hodnoty či normy chování zde jedinci přiřazují zvláštní význam, který se označuje tzv. *Prison Code*, který se dotýká všech oblastí života za mřížemi, včetně jevů jako je obchodování a vězeňský trh.²

Obecně je možné pravidla ve vězení rozdělit na formální (*legislativně vymezená*) a neformální (*komunitně ustavená*). Tato pravidla spolu koexistují v každodenní vězeňské praxi a spoluutváří tak normativní životní podmínky odsouzených.³

---

¹ HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství I: prevence mimořádných událostí ve výkonu vazby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005, s. 40.

² Srov. GLEASON, Sandra E. Hustling: The “Inside” Economy of a Prison. *Federal Probation*. 1978, 42(2), s. 32–40.

³ SMITH, Dirk Van Zyl. Regulation of Prison Conditions. In: TONRY, Michael (ed.): *Crime and Justice: A Review of Research* 39. Chicago: University of Chicago Press, 2010, s. 503–563.

V procesu adaptace na vězeňská pravidla vzniká jakýsi návod, který shledává komunita (konkrétní vězeňská subkultura) odsouzených jako správný a žádoucí.⁴ Charakteristické pro situaci uvěznění je ztráta možnosti svobodné volby, což se mj. vztahuje i na nákup statků, služeb a na ekonomickou směnu obecně. Jednoduše se zde vytváří koncept tržního mechanismu nabídky a poptávky v deformované podobě, typického absencí peněz. Díky bezhotovostnímu styku je zde preferován model směny zboží a služeb.⁵ „*Totální charakter vězeňské instituce dělá ze směny jakýsi hybrid, který probíhá ve dvou rovinách, v rovině oficiální, kdy vězni realizují své nákupy ve vězeňské kantýně a v mezích autoritativně určených pravidel, která jsou pro ně závazná, a v rovině neoficiální, kdy odsouzení realizují směnu mezi sebou.*“⁶

Samotná deformace hodnoty zboží a služeb typická svojí ilegalitou, tak v podmínkách vězení vytváří šedou ekonomiku, která se sebou nese negativní projevy vězněných. Ilegální systém směny zboží za zboží, či zboží za služby, vycházející z nepsané hierarchie uvězněných, je typický pro tzv. *druhý život odsouzených*,⁷ který v případě nedodržení „nepsaných“ pravidel, uměle vytvořených vězeňským prostředím, ve většině případů končí lichvou, voltrem (slangově cílený podvod na druhého vězně) nebo fyzickým konfliktem. Vzniká zde tak kauzalita negativního vztahu odsouzený/ věřitel a odsouzený/dlužník.

Cílem tohoto článku je analyzovat konflikty mezi odsouzenými, kde je hlavním motivem nikoli verbální útok, případně situace vzniklé z důvodu přeplněnosti ubytovacích kapacit atp., ale jedná se o fyzickou či psychickou újmu, která vyplývá ze vztahu mezi dlužníkem a věřitelem, resp. nedodržování pravidel při nákupu statků či služeb. Tyto typy konfliktů nevznikají pod vlivem okamžité situace, ale jsou spíše dlouhodobějšího charakteru, přičemž se odehrávají především v době, kdy je dohled personálu vězeňských zařízení minimalizován na hranici zajišťující základní bezpečnost. Jedná se o mimopracovní dobu, či dny pracovního volna a klidu, resp. svátků.

Dalším cílem textu je nejenom diskutovat teoretické poznatky o fenoménu tzv. vězeňského násilí v kontextu šedé ekonomiky u odsouzených osob, ale i popsat a analyzovat postoje odsouzených v kontextu ilegálně vzniklých sankcí na základě vztahu bez pravidel, resp. pravidel, vytvořených samotnou vězeňskou populací. Nutné je dodat, že porušení vězeňských pravidel skutečně v mnoha případech končí také fyzickým atakem, který výrazně narušuje bezpečnost a pravidla ve věznicích, a může být iniciací výraznějších skupinových konfliktů či nepokojů.⁸

⁴ Srov. CLEMMER, Donald. *The prison community*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1958.

⁵ Podrobněji viz LOCHMANNOVÁ, Alena. Vězeňský trh – hybridní barter a komoditní peníze v prostředí českých věznic. *Acta FF ZČU*. 2016, 8(1), s. 25-42.

⁶ LOCHMANNOVÁ, Alena. Vězeňský trh – hybridní barter a komoditní peníze v prostředí českých věznic. *Acta FF ZČU*. 2016, 8(1), s. 26-27.

⁷ K tomuto pojmu více viz MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 152-159.

⁸ Srov. KAMALUDDIN, Mohammad R. et al. Aggression Profiles of Incarcerated Malaysian Male Murders. *Akademika*, 2016, 86(2), s.138-139; LOVAŠ, Ladislav. *Agresia a násilie*. Bratislava: Ikar, s. 270-271; SOPÓCI, Ján. *Kolektívne správanie*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1996, s. 19-36.

Sběr dat pro analýzu uvedeného fenoménu byl realizován prostřednictvím sociologické sondy ve vězeňském prostředí, ve vybrané moravské věznici v rámci Vězeňské služby ČR (dále jen „VS ČR“). Dotazníkové šetření mezi osobami ve výkonu trestu bylo zaměřeno na dílčí procesy voltrů, chábrů či násilných projevů, způsobené nedodržení pravidel nepsané šedé ekonomiky.

Disponibilita finančních prostředků u vězeňské populace

Pod vlivem „vězeňských pravidel“ (Prison code) dochází u vězňených osob nejen k jisté mentální kolizi, diskomfortu či depresím, ale především je to vyžadování určitého řádu těchto osob.

Vězni tak mají předem strukturován čas a jeho náplň (čas na stravu, osobní hygienu, spánek, popř. práci). Součástí pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) je také možnost nákupu potravin a dalšího zboží v ústavních prodejnách.

Právě omezení tzv. časové dostupnosti finančních prostředků je úzce spjato s budoucím verbálním či fyzickým atakem, který lze obecně nazvat interpersonální konflikt.⁹

Disponibilita s finančními prostředky u odsouzených je dána zákonem č. 169/1999Sb., o VTOS a současně interní metodikou resortu českého vězeňského systému. *„Odsouzený v průběhu výkonu u sebe nesmí mít finanční hotovost. Pokud byly odsouzenému do věznice zaslány peníze, převedou se na jeho účet zřízený a vedený věznicí a odsouzený se o tom vyrozumí.“*¹⁰

Finanční prostředky odsouzeného jsou vedeny na interně stanovených účtech (kapesného, sociálního kapesného s označením pouze do vyčerpání finančních prostředků), úložného, osobní, rezerva, exekuce, cestovné, zdravotní, peněz pro dítě, sociální poukázka (což představují finanční prostředky, které jsou odsouzeným přidělovány dle stanovené metodiky).¹¹

Na účet odsouzeného se ukládají peníze, které měl odsouzený v době vzetí do výkonu trestu u sebe (pokud neurčí jinak), peníze, které mu byly do věznice zaslány a které přijal, a peníze, které mu byly vyplaceny za vykonanou práci. Odsouzený může odesílat peníze z podúčtů, se kterými může volně disponovat mimo věznici nebo do jiné věznice. Dle ustanovení § 9 NGŘ č. 14/2018 odsouzený může prostředky na podúčtu kapesného čerpat libovolně podle vlastního rozhodnutí na základě písemné žádosti.¹² Z podúčtu kapesného nesmějí být prováděny žádné srážky bez souhlasu odsouzeného. *„Věznice je oprávněna bez souhlasu odsouzeného s účtem úložného nakládat jen za účelem výkonu rozhodnutí ředitele věznice v rozsahu stanoveném*

⁹ V kontextu tohoto tématu se text nebude zabývat konflikty ze strany vězňených osob vůči personálu věznice. Tato problematika byla již zpracována. Blíže k tomu viz JURÍČEK, Petr a Josef SMOLÍK. Násilí a utváření sociálních statusů ve vězeňské subkultuře. *Sociológia*. 2023, roč. 55(1), s. 44-75.

¹⁰ § 25, *Zákon č. 169/1999Sb. o výkonu odnětí svobody*. Praha, 1999.

¹¹ Interní normou je nutné rozumět Nařízení generálního ředitele VS ČR (dále jen „NGŘ“), která disponují nižší právní silou, ale jsou závazná pro všechny organizační jednotky.

¹² § 9, Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 14/2018, kterým se stanoví postup při rozúčtování pracovní odměny vězňených osob a postup při správě a evidenci jejich finančních prostředků, Praha: VS ČR, 2018.

vyhláškou a na základě výkonu rozhodnutí exekuce příkázáním jiné peněžité pohledávky.“¹³ (§ 12 NGR č. 14/2018)

Rozhodnutím se vězněným osobám ukládá peněžité plnění spočívající v povinnosti uhradit náklady výkonu vazby ve výkonu vazby nebo trestu, náklady spojené s výkonem vazby nebo náklady spojené s výkonem trestu dle zákona o výkonu trestu, škodu podle právního předpisu, kterou vězněná osoba způsobila na majetku v příslušnosti hospodaření vězeňské služby.

Peníze,¹⁴ které si odsouzený při nástupu do výkonu trestu do věznice přinesl, byly odsouzenému do věznice během výkonu trestu zaslány, a které přijal včetně státem přiznaných důchodů a jiných sociálních institucí, se po souhlasu odsouzeného, zaúčtují na účet odsouzeného (§ 16 NGR č. 14/2018).¹⁵ Výjimkou jsou finanční prostředky zasláné na specifické účely.

Peníze zasláné odsouzenému výslovně na úhradu nákladů na zdravotní služby nehrazené z veřejného zdravotního pojištění, na úhradu regulačních poplatků a na nákup léčivých přípravků, potravin pro zvláštní lékařské účely a zdravotnických prostředků musí být uloženy na zvláštní účet, z něhož lze čerpat peníze pouze na úhradu uvedených nákladů.“¹⁶

V případě, že odsouzený má v evidenci pohledávky na základě exekučního příkazu příkázáním jiné peněžité pohledávky neuvedené v ustanovení § 25 odst. 4 ZVTOS, zaúčtuje se tato částka na podúčet rezerva. Další část přijatých peněz se převede na podúčet rezerva do výše úhrady nákladů výkonu trestu, tj. maximálně do výše 1 500 Kč za kalendářní měsíc, a do výše pohledávek vzniklých a evidovaných v souladu s ustanovením § 25 odst. 4 zákona o výkonu trestu. Hlavním zdrojem příjmů uvězněných je pracovní mzda. V případě, že je odsouzený zařazen do práce, srážka se provede jen do výše zbytku povinnosti k náhradě nákladů výkonu trestu, která nebyla splněna srážkou z pracovní odměny. Z podúčtu tzv. úložného nad 35 000 Kč a podúčtu exekuce odsouzeného je možno provádět srážky bez souhlasu odsouzeného pouze na základě exekučního titulu, který zní na příkázání jiné peněžité pohledávky a v exekučním příkazu bude uveden jako oprávněný soud, zdravotnické zařízení, popř. lékárna anebo vězeňská služba, které byla způsobena škoda nebo nemajetková újma během výkonu trestu a dále na základě exekučního příkazu příkázáním jiné peněžité pohledávky na evidované pohledávky neuvedené v ustanovení § 25 odst. 4 ZVTOS.¹⁷

¹³ § 9, Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 14/2018, kterým se stanoví postup při rozúčtování pracovní odměny vězněných osob a postup při správě a evidenci jejich finančních prostředků, Praha, VS ČR, 2018.

¹⁴ Myšleno finanční prostředky, vězni nemohou mít u sebe finanční prostředky a vždy probíhá bezhotovostní platba, resp. převod financí z účtu odsouzeného na další subjekt.

¹⁵ Souhlasné stanovisko se nevyžaduje u peněz zasláných orgány státní správy a příjmu podléhajícího dani z příjmu. Blíže viz § 16, Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 14/2018, kterým se stanoví postup při rozúčtování pracovní odměny vězněných osob a postup při správě a evidenci jejich finančních prostředků, Praha, VS ČR, 2018.

¹⁶ § 25, Zákon č. 169/1999Sb., o výkonu odnětí svobody. Praha, 1999.

¹⁷ Srážky z podúčtu exekuce na pohledávky, na které není vydáno rozhodnutí ředitele věznice ani exekuční příkaz, lze provádět pouze se souhlasem odsouzeného.

Pohledávky jako prohloubení illegality směny

Účty odsouzených jsou tak pod drobnohledem každé organizační jednotky (konkrétní věznice) a to tak, aby bylo možné odsouzeným provádět většinu srážek na umořování dluhů, úhrady nákladů výkonu trestu, placení výživného apod.

Metodika upravená v lednu 2022 zajistila významné omezení dostupnosti odsouzených s vlastními penězi. Aktuálně je tak prioritou úhrada exekucí odsouzených, kdy se prioritně provede úhrada pohledávek na základě exekučního příkazu vyjmenovaných v § 25 odst. 4 ZVTOS (rozsudkem stanovenou škodu nebo nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem, pro který se nachází ve výkonu trestu, pohledávky spojené s trestním řízením, pohledávky vzniklé v souvislosti s poskytnutím nebo zajištěním zdravotních služeb a úhrady regulačních poplatků a doplatků nad rámec veřejného zdravotního pojištění, soudní a správní poplatky a škodu nebo nemajetkovou újmu, kterou způsobil Vězeňské službě během výkonu trestu. Druhá polovina peněz se použije pro úhradu pohledávek na základě exekučního příkazu (doručené peníze do věznice) na ostatní pohledávky neuvedené v § 25 odst. 4 ZVTOS (např. výživné, ostatní cizí věřitelé apod.). V praxi toto restriktivní opatření znamená, že v případě, že odsouzená osoba bude mít v evidenci pohledávky podle § 25 odst. 4 ZVTOS, a ostatní pohledávky (neuvedené v tomto ustanovení) odsouzenému z doručených peněz nebude umožněn nákup ve vězeňské prodejně (z doručených peněz mu nezůstane k dispozici žádná částka).¹⁸

Vlivem omezení čerpání prostředků odsouzených se tak stává věznice a pobyt v ní předmětem tvorby vlastního trhu, se specifickými pravidly, tedy určitou vězeňskou ekonomikou. Vězeňská ekonomika a vzájemná směna, stejně jako další ekonomické vazby ve vězení, se řídí nepsanými pravidly, přičemž probíhají zpravidla v utajení, skryty před zraky dozorců a ostatních autorit.¹⁹

Podle Lochmannové jsou účastníky směny jednotlivci či skupiny jedinců proto, že ač zde fungují základní tržní principy a vězeňský trh ve smyslu střetu nabídky a poptávky, je tento trh reálným prvkem ekonomického života ve vězení a je nutné pohlížet na tento trh jako na trh bez kontroly, trh s minimem legislativních pravidel, jejichž dodržování není možné vynucovat a jejichž nedodržování není možné, samotnou institucí sankcionovat.²⁰

Ve vězení probíhají dva typy směny, svojí povahou je rozdělena na směnu „čistou“ a směnu „šedou“. Ilegální směna je typická svou specifickou teorií iracionální volby, tak jako samotný trestný čin, který je iracionální a suboptimální a je v přímém kontrastu s tržním chováním. Vězeňský trh ve své šedé podobě má natolik flexibilní pravidla, že je mnohdy těžké vůbec o nějakých pravidlech hovořit.²¹

¹⁸ § 25, *Zákon č. 169/1999Sb., o výkonu odnětí svobody*. Praha, 1999.

¹⁹ Blíže viz NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Sputaná rozkoš: sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006.

²⁰ Uplatňovány jsou však sankce vyplývající z nepsaných pravidel vězeňského prostředí, tedy sankce, vendety či odplaty, mezi jednotlivými vězni.

²¹ Podrobněji viz LOCHMANNOVÁ, Alena. Vězeňský trh – hybridní barter a komoditní peníze v prostředí českých věznic. *Acta FF ZČU*. 2016.

Specifika „druhého života“ odsouzených v kontextu hierarchie

Obecně lze říci, že život ve vězení je jen zřídka prospěšným prostředím pro lidi, kteří v něm musí žít. Součástí VTOS je i ztráta obvykle užívaného zboží a dostupných služeb, přičemž materiální potřeby vězňů nejsou dostatečně saturovány. Tento problém je ještě prohlouben vysokou hustotou kriminální populace, kde je morálka vězeňské subkultury založena na projevech všech forem násilí. Tyto násilné projevy jsou realizovány často v důsledku účelových akcí, které se v žargonu nazývají „intriky“. Podstatné je také zmínit omezení ekonomického rozhodování (viz výše). V procesu prizonizace je tak jedinec nucen reagovat na nejrůznější situace, které ho následně přivedou k respektování norem vězeňské subkultury.

V průběhu, ve kterém dochází k osvojení z hlediska přežití efektivnějších norem a vzorců chování, dochází k postupnému vyhasínání vzorců chování potřebných k životu v normální, většinové populaci. Prizonizovaný, tj. vlastně adaptovaný jedinec má horší kriminální prognózu.²²

Tato adaptace je charakteristická například orientací na moc, přijmutím filozofie hierarchie (silní a slabí jedinci a jejich role v kolektivu), povrchností vztahů, typická je i kognitivní indolence atp. Ve VTOS tak vznikají specifické vzorce vztahů a chování.

Výsledkem těchto vzorců je pak interpersonální bezohlednost, sklon k porušování pravidel, specifické emocionální ladění, nedostatečně zformované svědomí, sociální reaktivita od dynamičnosti k inhibovanosti a deformovaná asertivita, tedy přechod od rafinovanosti k tupé konformitě. V tomto kontextu také vznikají situace, které končí násilím, ať již pod vlivem afektu, nebo instrumentálního projevu. Právě násilí (charakteristické použitím síly nebo hrozby jejího použití), které lze definovat jako „nebezpečné chování“ vůči ostatním (a někdy i vůči sobě, tj. autoagrese), může vzniknout i pod vlivem „vyrovnávání účtů“ a „pohledávek“ v rámci vězeňské šedé ekonomiky.²³

Specifickým faktorem tzv. druhého života vězňených osob jsou abnormální projevy chování. Závažnými druhy násilných projevů ve VTOS jsou: automutilace (neboli sebepoškození²⁴), kulminující až k suicidálnímu jednání, pohlavní zneužití nebo sexuální či tělesně týrání, nátlak na personál, citové vydírání rodiny nebo blízkých. Lehce upozaděné se již v současné době stává polykání cizích předmětů (hřebíky, knoflíky, kusy skla, dráty, lžičky, žiletky apod.), intoxikace léky nebo chemikáliemi, úmyslným způsobováním hnisavých zánětů (vpichování slin, mýdla, tuhy apod. pod kůži), vyvolání infekčních nemocí apod.

²² VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování. Vybrané otázky etiologice, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, s. 124; podrobněji viz MERTL, Jiří. „Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňených a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis*. 56(4), s. 525-530.

²³ K tomu srov. BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016.

²⁴ Sebepoškození se člověk může sebou samým (škrábání, kousání, štípání, zarývání nehtů, bití především hlavou o cokoli) nebo pomocí nástroje (užívá se nůž, žiletka, jehla, nůžky, provaz, oheň nebo cigareta a podobně).

Pro vězeňské prostředí jsou také typické roztržky mezi homosexuály (či bisexuály), a také mezi těmi, kteří homosexuály nejsou. „Partnerské“ vztahy jsou komplikované, protože může docházet k rozchodům, (skutečným či domnělým) nevěrám atp. Přestože jsou to typické situace především ve věznicích pro ženy, odehrávají se i v mužských věznicích.²⁵

Nedílnou součástí tzv. druhého života odsouzených jsou hazardní hry. Jedná se například o hry v karty či kostky, kdy se hraje o vězeňsky atraktivní artikly, jakými bezesporu jsou tabák nebo káva. Prohry mohou některé jedince dovést do značných problémů a neřešitelných situací, včetně situací, kdy se stanou obětí napadení, vydírání, vyhrožování atp. Vzniklé ilegální „obchodní“ vztahy v podmínkách vězení řeší Barterův směnný obchod, který vytváří i specifickou cenovou politiku mezi vězni. Je to prostá směna, výměna statku za statek, statku za službu či službu za službu. Svou zadluženost z karet nebo ze zápůjček, které si mezi sebou udělají, pak splácejí různými úsluhami, např. odevzdáváním jídla či využitím nárokových balíčků²⁶ odsouzených zaslanych do věznice, jako prostředek k vyrovnání dluhu.

Specifickou variantou tzv. oddlužení je proces „džipování“ (tzv. „jezdit“ pro někoho), což představuje jakousi posluhu po dohodnuté období. V praxi se jedná o provádění úklidových prací za svého věřitele, příprava kávy, čaje, balení cigaret, či ilegálních aktivit v rámci věznice (např. výroba alkoholického nápoje kvak²⁷) apod.

V případě jedinců s návykem na drogy, jde o snadnou možnost vydírání, ponižování nebo nucení k homosexuálním stykům, kdy jsou tyto sexuální služby „jakýmsi“ platidlem za uspokojování závislosti. Vstoupit do této směny je možné pouze tehdy, má-li odsouzený co nabídnout, tj. disponuje-li určitým statkem, případně je-li schopen zprostředkovat či realizovat určitou službu. Klíčové komodity, jako cigarety, či obecně tabákové potřeby, zapalovače či káva jsou tak na vrcholu cenové pyramidy, protože jsou předmětem neustálé poptávky. Naopak značkové oblečení, zlato, hodinky a další tzv. běžné věci osobní spotřeby v podmínkách vězení tzv. ztrácí svoji běžnou cenu.

Nezřídka se stává, že žádaným artiklem bývají „klepky“ (slangový výraz pro léky) mobilní telefony, zejména ve vazbě k předávání SMS zpráv či k propůjčení na nemonitorovaný telefonní kontakt s rodinou. Samotný mobilní telefon je dobrým prostředkem k rozšíření ilegálních aktivit směrem z věznice a do věznice, např. v oblasti distribuce omamných a psychotropních látek.

---

²⁵ K násilí v ženských věznicích viz GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 211-212.

²⁶ Balíček nesmí zejména obsahovat potraviny podléhající rychlé zkáze, alkohol, léky, veškeré nápoje, neokolkované cigarety, cennosti, peníze, zbraně. Také zde nesmí být kosmetické a hygienické přípravky v tlakových obalech, ve skle, či obsahující líh. Také jsou vyloučeny tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou nebo náboženskou nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí, násilí a krutost nebo obsahující popis výroby a použití psychotropních látek, jedů a výbušnin. Nejnověji jsou v balíčcích zakázány potraviny obsahující semena máku setého. SVOBODA, Milan: *Styky s rodinou a vnějším světem*. In: DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav; RASZKOVÁ, Tereza (eds.): *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 138.

²⁷ Blíže viz SMOLÍK, Josef a Petr JUŘIČEK. Cukr nad zlato: kvak jako specifický alkoholický nápoj. *Listy cukrovarnické a řepařské*. 2023, 139(7-8), s. 260-263, ISSN 1210-3306.

Nezřídka se „obchoduje“ i s homosexuálně orientovanými vězni nebo těmi, kteří se k těmto praktikám v rámci latentní homosexuality propůjčí. Tyto praktiky velmi často hraničí se šikanou, která je další závažnou formou druhého života.

Jistě platí konstatování, že ilegální činnosti jsou spjaty se životem za mřížemi od nepaměti, vždy je provází a provázet budou. Tyto formy ilegálního jednání jsou mj. v důsledku prostředí ve VTOS.

„Kolchoz“, „Chábr“ a „Voltr“ jako zdroj konfliktu

Z pohledu ilegality a případných konfliktů je klíčovým atributem především obchod na základě lichvářských praktik. Sem neodmyslitelně patří také tzv. „kolchozy“, které jsou mezi vězni oblíbené a rozšířené. Jde o závažné a velice těžce odhalitelné organizované podmaňování vězňů. Základem existence kolchozu je černý trh, spleť pavučina neformálních trhů, jejichž prostřednictvím vězni získávají a směňují především zákonem nepovolené věci a předměty.

Kolchoz je seskupení zpravidla dvou až čtyř solventních vězňů či tzv. silných jedinců (králů–kingů, valdičáků, barákovéjch apod.²⁸), tedy těch, kteří disponují penězi a významným vlivem. Cílem takovýchto vězňů je ovládnout co nejvíce svých vrstevníků vlivnými prostředky, kterými disponují (vzájemná finanční a psychická podpora).²⁹

Příkladem kolchozu jsou situace, kdy vězeň, který nemá peníze a je silný kuřák směňuje se solventními vězni svoji posluhu (a související služby a lojalitu) za cigarety, případně léky, kávu atp.³⁰ Systém tzv. Kolchozů vzniká v důsledku deprivace z absence zboží, které je v běžném životě považováno za samozřejmé. „*Mechanismus směny čili tzv. vězeňský černý trh vychází z principu „uzavřenosti trhu“, čímž dochází k atraktivnosti věcí, které v civilním životě představují běžný standard.*“³¹

Omezené jsou i možnosti nákupu v areálu jednotlivých věznic, přičemž se zboží pořizuje v rámci bezhotovostní platby z té části peněžních prostředků, kterými vězeň může ze zákona disponovat. Nutné je také podotknout, že sortiment³² vězeňských prodejen je limitovaný, a to z hlediska jeho skladby, tak i finanční výše limitu daného nákupu.

Princip směny je ve většině případů realizován protisluzbou či reciproční směnou, slangově užívaným pojmem je „chábrování“.³³ Princip tohoto aktu vychází z korektního

²⁸ Srov. DIRGA, Lukáš; LOCHMANNOVÁ, Alena a Petr JUŘÍČEK. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*. 2015.

²⁹ Podrobněji k historii viz MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýzy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 155-156.

³⁰ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie III. díl: Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 47.

³¹ DIRGA, Lukáš; LOCHMANNOVÁ, Alena a Petr JUŘÍČEK. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*. 2015, s. 4.

³² Minimální sortiment zboží stanoví vnitřní řád věznice, který nezahrnuje např. potraviny podléhající rychlé zkáze, elektroniku s nahrávacím zařízením, většinu návykových léků, drogy, mobilní telefony apod.

³³ Pojem „chábr“ nebo také „kolchozník“ označuje vězně, s nímž se druhý vězeň dělí o vše rovným dílem. Pojem se používá také jako sloveso, tedy „chábrovat“, což je synonymický

vztahu obou protistran, kdy vzniká relevantní očekávání výměny jedné věci za druhou, stejnou, či jinou, avšak ve stejné (subjektivně vnímané) hodnotě, a především definovanou časem. Typickým znakem reciproční směny je tak osobní rovina, založena na principu důvěry.

Chábrování je objektivně založeno na transparentním vztahu, který využívá aktuální situace „bohatství“ daného vězně. V praxi může lehce dojít k situaci, kdy odsouzený nemá dostatek zboží či potravin pro svoji potřebu a chábrováním dochází k nenásilné možnosti zajištění svých požitků. Směnné vztahy, které nejsou založeny na rovnocennosti a férovosti, jsou pak jejím opakem, jsou tedy založené na „vykořisťování“ slabších, resp. nesolventních jedinců.

Nemajetní jedinci pak pod tlakem mnohdy fyzických či biologických potřeb (např. závislostí) se dostávají do modelu lichvářství, kdy si půjčí dané zboží a respektují tzv. navýšené množství zboží v případě návratnosti. Míra lichvy, resp. jakéhosi vězeňského úroku ze zápůjčky je dána aktuální situací na vězeňském trhu. *„Lichvou se rozumí účtování úroků, jež významně přesahují výši jistiny půjčky či úvěru, a to v případě, kdy je takové jednání právně i společensky neakceptovatelné.“*³⁴

Lichva je jen dalším nezákonným jednáním, jehož základním smyslem je, aby se člověk obohatil, v podmínkách vězení se však nejedná přímo o získání finančního profitu, ale především pro získání základních potřeb, které se v prostředí vězení běžně nevyskytují a vězeň – konzument, na ně byl z běžného života zvyklý, resp. závislý.

V tomto kontextu je podstatný i „šok z uvěznění“ u prvotrestaných pachatelů, kdy se vězeňská osoba stává jedincem v tísní, nezkušeným, rozumově oslabeným a lehkomyšlným s vysokou mírou rozrušení. Tyto emocionální stavy mohou u dané osoby zvýšit míru pravděpodobnosti k ilegální směně. Vězni, kteří jsou takto emocionálně oslabeni, jsou náchylní k podlehnutí „vězeňským“ lichvářům.

Lichva je, v prostředí věznice, komplexně vnímána jako jednání, kdy subjekt zneužije specifických okolností, přičemž samotné peníze (finanční hotovost) nemusí v některých případech vůbec figurovat. Všechny ilegální činnosti a směny jsou vedeny vždy za podmínek určitého kontraktu (často pouze ústně sjednaného), tj. v kontextu pravidla, že za půjčené věci se zaplatí, či se vrátí do určité doby a v množství, které obsahuje i dostatečný profit, marži či zisk. Za nedodržení těchto pravidel musí logicky následovat sankce v podobě fyzické odplaty (napadení), či specifické aktivity (slangově nazývané „voltr“), dlužníkovi komplikující jeho pozici mezi vězni i u personálu věznice. Podstatné pro lichvu a počet násilných projevů s ní souvisejících je i konkrétní složení vězeňské populace a také hierarchie vězňů. Z hlediska vězeňské hierarchie je také podstatné, že pokud by věřitel (či někdo jiný, kdo má právo na úhradu dluhu) nezasáhl a agresivně či jiným způsobem nepotrestal dlužníka, tak by byla zpochybněna jeho důvěryhodnost, status a pozice v rámci vězeňské hierarchie.³⁵

---

výraz k oné realizaci dělby komodit. Blíže viz LOCHAMANNOVÁ, Alena: Vnitřní a druhý život ve vězení. In: DRÁPAL, Jakub; JIŘÍČKA, Václav; RASZKOVÁ, Tereza (eds.): *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 103-104.

³⁴ WISSER, Wayne A. M.; McINTOSH, Alastair. History of Usury Prohibition. A Short Review of the Historical Critique of Usury. *Accounting, Business & Financial History*. 1998, s. 175.

³⁵ JUŘÍČEK, Petr a Josef SMOLÍK. Násilí a utváření sociálních statusů ve vězeňské subkultuře. *Sociológia*. 2023, s. 51.

I lichva a vymáhání pohledávek tak ve VTOS může znamenat nárůst násilných incidentů.

Z hlediska VS ČR je poměrně obtížné tyto konflikty odhalit, zachytit a vyhodnotit, resp. stanovit preventivní a nápravná opatření. Jednotlivé násilné konflikty lze zachytit například záznamovými technologiemi (kamerovými systémy), případně oznámením ze strany oběti, což je naprosto výjimečné (z hlediska subkulturních norem vězňů).

Vězeňská hierarchie také umožňuje situaci, kdy solventní vězni (lichváři) mohou vystavit dlužníka kázeňskému přestupku, který nespáchal, tj. je „obětí“ (např. po domluvě). Výše postavení odsouzení (autority) mají také větší možnosti získat ilegální věci, kterými mohou být např. mobilní telefon, SIM karta, příslušenství k mobilnímu telefonu, záznamové zařízení či omamné a psychotropní látky. Tyto ilegální věci se tak, v rámci voltru, paradoxně nestávají předmětem směny, ale nástrojem pomsty, či odplaty za nedodržení obchodního (smluvního) vztahu.

ZVTOS § 28 v odst. 3 písm. b) odsouzeným, mimo jiné zakazuje „vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví.“³⁶

Ilegálně držené věci jsou ve vězení v rámci voltru předmětem pomsty, kdy jsou tyto komodity umístěny v ustlaném lůžku, oděvu či v prostorách cel. Další fází je pak anonymní udání personálu věznice. Následující osobní prohlídka danou ilegální věc odhalí, což vede k následnému vyšetřování a dalšímu řešení, např. kázeňskému postihu údajného držitele ilegální věci či věcí.³⁷

Kázeňské řízení, resp. uložení kázeňského trestu, je realizováno podle interní metodiky VSČR, což může znamenat pro vězně např. přeřazení do horší dostupné skupiny vnitřní diference, které souvisí s odebráním motivačních faktorů a benefitů vyplývajících ze zákona (například snížení nákupního limitu ve vězeňské prodejně). Tyto postihy, které metodicky realizuje odborný personál věznice, přináší odsouzenému rozsáhlejší následky, objevují se ve všech hodnoceních³⁸ na osobu vězně a mnohdy se promítají i do soudního procesu v podobě zamítavého stanoviska k případnému podmíněnému propuštění.³⁹

Věznice se tak mohou po večerní prověrce početního stavu odsouzených, uzavřením katrů (slangové označení vstupních mříží do ubytoven odsouzených), stát jakýmsi státem ve státě, či úzkou komunitou s vlastními pravidly a vlastním pojetím spravedlnosti. I přes využití současných technologických možností kamerovými systémy a kontroly fyzickou silou, tedy příslušníky dozorčí služby, nemůže personál věznice dostatečně dohlédnout na dění, ke kterému v tomto období mezi odsouzenými

³⁶ § 25, *Zákon č. 169/1999Sb., o výkonu odnětí svobody*. Praha, 1999.

³⁷ Ukládání kázeňských trestů definuje ustanovení § 46 ZVTOS, kdy se za přestupek považuje „zaviněné porušení zákonem stanovené nebo na jeho základě uložené povinnosti, pořádku nebo kázně během výkonu trestu.“ § 46, *Zákon č. 169/1999Sb., o výkonu odnětí svobody*. Praha, 1999.

³⁸ Hodnocení o chování odsouzených využívají v průběhu uvěznění i další instituce, jako jsou soudy, orgány činné v trestním řízení, či veřejný ochránce práv.

³⁹ § 88, *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*. Praha, 2009.

dochází. Právě v tomto období nejčastěji dochází k vyřizování účtů a k vymáhání pohledávek mezi vězněnými osobami.

Interpersonální konflikt jako důsledek ilegální směny probíhající v druhém životě vězněných

Volby a intriky, které na sebe odsouzení navzájem vytváří, smyšlené polopravdy a lži ve formě pomluv, kterými se snaží dosáhnout zvýhodňujících cílů či postihu dlužníků, jsou typické především pro kategorii „králů“, kteří mají v rámci vězení a samotné vězeňské společnosti vliv, prostředky, a především oddané (za provizi sloužící) vězně. Moc, která rozhoduje ve vězeňském prostředí mužských věznic o postavení jedince v rámci sociální hierarchie, může mít mnoho různých zdrojů, které sahají od ekonomické síly přes sílu fyzickou až ke schopnosti psychologické manipulace.⁴⁰

Cílem těchto technik je získat převahu nad ovládanou osobou a podrobení ze strany manipulátora, či výše postavenou osobou v rámci konkrétní vězeňské hierarchie.

Psychologická manipulace založená primárně na zastrašování je tak zdrojem narušení integrity jedince, jeho degradace do podřadného postavení a nástrojem pro modifikaci a produkci pocitů úzkosti, nedůvěry a obav s cílem získat kontrolu nad jedincovým chováním. I proto někteří autoři v tomto kontextu pracují s termínem „otroctví ve věznicích“ (*Prison Slavery*).⁴¹

Hierarchie se utváří i v českých věznicích, kdy je vězeňská populace členěna do tří základních statusových pozic, kterými jsou král jako šéf daného vězeňského prostoru, šašek jako spojovací článek se spíše neutrální rolí a konina jako pozice na samotném dně vězeňské hierarchie. Králem je člověk, který získá moc a kontrolu nad daným prostorem (většinou se jedná o patro v rámci budovy s celami) a může tak ovlivňovat každodenní dění ve věznici, manipulovat s ostatními spoluvězni a využívat svého postavení k reprodukci a udržování svého nadřazeného postavení. Král musí být dostatečně fyzicky silný a neúprosný ve svém chování. To znamená, že musí být tvrdý, velice agresivní a aktivní se snahou prostor ovládat. To je hlavní rozdíl mezi králem a šaškem. Šašek nemá a ani nechce mít ambice na to stát se králem a ovládat daný prostor, případně „vlastnit“ koninu. Šašek je dostatečně fyzicky i mentálně silný, aby ustál tlak okolí a nepodvolil se mu. To mu zajišťuje, že se z něj nestane konina. Je to jakýsi mezistupeň a spojovací článek mezi králem a koninou. Šašek dokáže neutrálně komunikovat s králem i koninou, ale není králem ovládan a neusiluje o to manipulovat a ovládat koniny.⁴²

---

⁴⁰ DIRGA, Lukáš; LOCHMANNOVÁ, Alena a Petr JUŘÍČEK. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*. 2015.

⁴¹ ESPOSITO, Barbara; WOOD, Joe (eds.): *Prison Slavery*. Washington, D.C.: Committee to Abolish Prison Slavery, 1982, s. 155-156. K tématu Prison Slavery v USA je inspirující text GILMORE, Kim. Slavery and Prison – Understandig the Connections. *Social Justice*. 2000, 27(3), s. 195-205. Gilmore si všímá vysokého počtu vězněných osob v USA, což spojuje mj. s rasismem, kriminalizací určitých osob a jejich etnicitou.

⁴² DIRGA, Lukáš; LOCHMANNOVÁ, Alena a Petr JUŘÍČEK. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*. 2015, s. 567-569.

V případě porušování pravidel mezi tzv. řadovými vězni, je převažující sankcí násilný (brachiální) konflikt. V případě rozdílných sociálních statusů může být násilí trvalé, dlouhodobé a systematické. „*Interpersonální násilí fungování věznic jako organizace nenarušuje, zato ale ovlivňuje každodenní vězeňský život.*“⁴³ Násilí (agrese⁴⁴) může mít i ekonomické pozadí na základě „šedé ekonomiky“ vězeňské subkultury, kde se významně projevuje hierarchie zúčastněných osob. Projevy násilí lze rozdělit do čtyř základních typů: psychická, verbální, interpersonální agrese a hostilita.⁴⁵ Všechny tyto typy se uplatňují i při interpersonálních konfliktech mezi osobami ve VTOS v důsledku ilegální směny, v kontextu vytváření odlišných pozic v rámci sociální hierarchie ve vězeňské subkultuře (či konkrétní vězeňské komunitě konkrétní věznic). Právě zmapování této problematiky bylo základním cílem realizované výzkumné sondy.

Předmět a cíl výzkumu

Z hlediska interpersonálních konfliktů mezi osobami ve VTOS v důsledku ilegální směny jsou předmětem této výzkumné sondy především verbální a fyzické projevy, které jsou typické pro vězněné osoby vlivem jejich každodennímu kontaktu v ubytovnách, a to především s důrazem na mimopracovní dobu odborného personálu, kdy odsouzení využívají možnosti svého osobního volna. Na základě praktických poznatků lze také konstatovat, že vlivem personálního oslabení dochází k nižší kontrole vězněných osob v určitých časových intervalech (noční hodiny, státní svátky atp.), což může vést ke zvýšeným snahám o ilegální činnosti včetně „lichvářství“ a vymáhání dluhů, a k souvisejícím násilným projevům.

Cílem je analýza konfliktů u skupiny odsouzených ve středním a vysokém stupni zabezpečení, který představuje nejširší skupinu vězněné populace u nás. Je nutné zdůraznit, že případy evidované v dané organizační jednotce budou posouzeny kvalitativní perspektivou. Empirická část práce bude vycházet z analýzy konfliktních případů plynoucích z dotazníkového šetření u odsouzených, s důrazem na existenci konfliktu jako výstupu či ukončení ilegálních aktivit v kontextu ilegální směny dostupných komodit. Cílem výzkumu je také zachytit role jednotlivých osob ve VTOS, resp. zachytit hierarchii konkrétní organizační jednotky (věznic Kuřim).

Metodologie výzkumného šetření

Pokud se zaměříme na teoretická východiska vztahující se k vězeňskému násilí, resp. k vybrané formě násilí mezi vězni tedy verbálně-fyzickému konfliktu mezi vězněnými osobami, lze zjednodušeně konstatovat, že projevy násilí narušují normální

⁴³ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 48.

⁴⁴ Agrese, resp. násilí ve vězeňském prostředí znamená násilné narušení práv jiného člověka, jedná se o ofenzivní jednání, které může být v určitých případech doprovázeno i prvky asertivního jednání. K tomu srov. ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 9; BLAŽEK, Petr; FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Delikvence. Analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha: Grada, 2019, s. 44.

⁴⁵ KAMALUDDIN, Mohammad R. et al. Aggression Profiles of Incarcerated Malaysian Male Murders. *Akademika*. 2016, 86(2), s. 139.

chod a sociální zákonitosti dané instituce, ač je možné potvrdit, že jsou neoddělitelnou součástí druhého života jedince za mřížemi.⁴⁶

V předloženém textu je posouzena jedna z forem interpersonálního konfliktu, tedy konflikt výhradně mezi odsouzenými, který je způsobený ilegálními aktivitami vězňů v rámci tzv. druhého života odsouzených, který je typický v dodržování pravidel samotnými odsouzenými, nastavený odsouzenými, který souvisí s nepsanou hierarchií (a jednotlivými rolemi) odsouzených.

Realizovaná vstupní sonda zpracovává exkluzivní data získaná přímou účastí v prostředí věznice u odsouzených zařazených do věznice s ostrahou s vysokým a středním stupněm zabezpečení, která má povahu vstupní výzkumné sondy do daného problému. Je evidentní, že výzkumná sonda má své limity, které jsou dány skladbou výzkumného vzorku, který např. nezahrnuje ženskou vězeňskou populaci či odsouzené mladistvé.

K limitům výzkumné sondy lze také dodat, že výzkumná metoda byla použita ve formě dotazníkového šetření u nahodilé skupiny vězňů ve vybrané věznici, přičemž pro zvýšení validity by bylo dobré využít i následné rozpracování, tedy sběr dat u odsouzených v podobě rozhovorů cílených přímo na tzv. ohniskovou skupinu odsouzených (*focus group*), tedy na přímé aktéry násilných konfliktů.

Realizovaná výzkumná sonda v podobě dotazníkového šetření⁴⁷ se zaměřila na kritické oblasti VTOS, včetně sebeidentifikace vězňů z hlediska vnímané hierarchie. Celkově dotazník obsahoval 36 otázek. Prvních 5 otázek bylo zaměřeno na obecné charakteristiky respondentů (věk, délku trestu, typ ostrahy, dosažené vzdělání, a zda se jednalo o prvoodsouzené, či opakovaně trestané). Součástí dotazníkového šetření byla i sebeidentifikace respondentů z hlediska jejich subjektivně vnímané pozice v rámci vězeňské populace. Typ sociální pozice byl v dotazníkovém šetření uveden slangovými výrazy, které jsou pro tyto pozice používány samotnými osobami ve VTOS (král, konina, šašek, přičemž byla zahrnuta i možnost „nevím“, v případě, že odsouzený nedovedl svoji pozici určit).

Další obsáhlá část dotazníku (s názvem „druhý život odsouzených“) se skládala z 30 otázek, které se týkaly témat okruhů jako je 1) *násilí ve VTOS* (násilí mezi odsouzenými, projevy násilí, oběti násilí atp.), 2) zadluženost a vztahy v rámci tzv. vězeňské šedé ekonomiky (procesy „chábrování“ a „kolchozu“, tj. vztahy mezi věřiteli a dlužníky, lichvářské praktiky, a reflexe respondentů této problematiky ve vztahu k násilí a vymáhání pohledávek ve VTOS). Dotazník byl konstruován tak, aby byl maximálně srozumitelný respondentům (obsahoval běžná slangová označení typická pro VTOS), přičemž otázky byly převážně uzavřené (celkem 32), zatímco pouhé 4 otázky vyžadovaly vlastní odpověď.

K relevantnějším výsledkům by také přispěla jemnější diferenciací respondentů, která by pracovala i s proměnnými, které se týkají ubytovacích prostorů (cel) z hlediska počtu osob, jednotlivých oddílů ve věznici atp.

---

⁴⁶ Srov. DIRGA, Lukáš; LOCHMANNOVÁ, Alena a Petr JUŘÍČEK. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons, *Sociológia*, 2015; JUŘÍČEK, Petr a Josef SMOLÍK. Násilí a utváření sociálních statusů ve vězeňské subkultuře. *Sociológia*. 2023.

⁴⁷ Dotazník je k dispozici u autorů článku.

Nutné je dodat, že kriminogenním faktorem jistého zrodu konfliktu je dlouhodobá přeplněnost českých věznic a především způsob ubytování. Dle současně platné legislativy se odsouzení umísťují odděleně dle ustanovení § 7, tedy muži od žen, mladiství od dospělých, opakovaně ve výkonu trestu od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé; k zahlazení odsouzení podle zvláštního právního předpisu se nepřihlíží, odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti, trvale pracovně nezařaditelní, osobami s poruchami duševními, poruchami chování, osobami s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí. (§7 ZVTOS). Právě společné umísťování odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu opakovaně (míněno recidivisty) pak jsou ti, kteří vytvářejí nejvíce konfliktů (NGŘ č. 24/2022).

Tabulka č. 1 – Přehled zaznamenaného násilí za období 2017-2022 ve Věznici Kuřim.

Období	Incident	Projevy násilí
2017	15	Verbální atak mezi vězni, fyzický konflikt, vyhrožování, úraz
2018	13	Verbální atak, fyzický konflikt, sebepoškození, úraz
2019	19	Verbální a fyzický konflikt, úraz
2020	12	Fyzický konflikt a následnou hádkou, úraz
2021	21	Verbální atak, fyzický konflikt, pokus o sebepoškození
2022	19	Fyzický konflikt, pokus o napadení personálu, verbální atak

Zdroj: Autoři dle interních statistik Věznice Kuřim

Následně v kontextu přeplněnosti, hovoří řád o výkonu trestu, že v ubytovací místnosti určené pro ubytování více odsouzených musí na jednoho odsouzeného připadat ubytovací plocha nejméně 4 m². Cela nebo ložnice určená k ubytování pouze jedné osoby nesmí mít ubytovací plochu menší než 6 m². Umístit odsouzeného do ubytovací místnosti určené pro ubytování více odsouzených, v níž na něho připadne ubytovací plocha menší než 4 m², lze pouze tehdy, jestliže celkový počet odsouzených vykonávajících trest ve věznicích téhož základního typu a stupně zabezpečení věznice s ostrahou v rámci republiky překročí kapacitu věznic stanovenou tak, aby na jednoho odsouzeného připadala ubytovací plocha alespoň 4 m²; ubytovací plocha připadající na jednoho odsouzeného však nesmí být menší než 3 m² (viz § 18 ŘVTOS).

Tab. č. 2: Přehled celkové naplněnosti českých věznic a přeplněnost věznice.

Rok	Věznice Kuřim	Odsouzení v ČR celkem	% naplněnost věznice
2017	647	20 271	108,34
2018	629	19 667	104,21
2019	610	19 155	103,37
2020	579	18 280	101,53
2021	554	17 269	84,76
2022	564	19 052	85,06

Zdroj: Statistické ročenky VSČR v letech 2017–2022 (VSČR 2022).

Jak je vidět z přehledu tabulky č. 2, i přesto, že v průběhu uplynulých pěti letech byl trend vývoje stavu vězňených osob přívětivý, v současné době se naplněnost pohybuje na úrovni roku 2017. Celorepublikový trend tak reflektuje i samotná zkoumaná věznice. Současně je nutné si uvědomit, že zákonná kapacita věznice, ve které byla výzkumná sonda realizována, osciluje kolem 454 odsouzených, dle využitelnosti oddílů určených pro výkon kázeňských trestů (srov. § 46/odst f), g) ZVTOS).

V dotaznících, ač byla provedena důsledná instruktáž, vzhledem ke zdůraznění anonymity každého respondenta, se jistě projevila míra osobního vnímání daného problému, které se projevilo v odpovědích – nechci odpovědět, resp. nevím. Předložené dotazníkové šetření proběhlo u skupin respondentů v rámci organizovaných vzdělávacích a zájmových aktivit vedených odborným personálem. Odsouzení byli po celou dobu zpracování pod dostatečným dohledem, aby nedošlo k případnému vzájemnému ovlivňování. Po kvalifikované instruktáži měli všichni respondenti dostatek času i klidu k validnímu vyplnění dotazníku. Sběr dat respektoval základní etické principy⁴⁸ sociálněvědních výzkumů (např. možnost odmítnutí participace na výzkumu atd.).⁴⁹ Tato výzkumná sonda se zaměřila na násilné projevy, které byly iniciovány ilegální činností osob ve VTOS. Data z dotazníků byla následně zpracována v programu MS Excel. Výzkumná sonda se tak pokusila zachytit zatím neprobádané penologické téma.

Výsledky

Výsledky výzkumné sondy dokládají reálná tvrzení osob ve VTOS, že nejvíce aktivit ilegálních aktivit („vyřizování osobní účtů“, hazardní hry atp.) je směřováno na volnočasové období odsouzených, tedy na dobu, ve které je většina vězeňské populace v prostorách ubytoven a dozor nad nimi je složitější. Samozřejmě nelze tento

⁴⁸ Hlavička dotazníku obsahovala přímo informaci, která se týkala možnosti neparticipovat na dotazníkovém šetření, a také skutečnost, že odmítnutí nebude mít vliv na žádnou souvislost s plněním programu zacházení ve VTOS a hodnocení v průběhu výkonu trestu. Dále byla respondentům na začátku dotazníku slíbena anonymita.

⁴⁹ Viz FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2010, s. 60-64; SMOLÍK, Josef. *Etika výzkumu v sociálních vědách*. *Media4u Magazine*. 2015, 12 (4), s. 9-13. K výzkumným šetřením v prostředí českých věznic viz DIRGA, Lukáš. *Sociologie za mřížemi? Penitenciární sociologie v České republice*. *Sociologický časopis*. 2021, 57(4), s. 425–429.

poznatek generalizovat na celou vězeňskou populaci. V dotaznících, ač byla provedena důsledná instruktáž odborným personálem věznice, kdy dotazníkové šetření realizovali dva speciální pedagogové v rámci svých odborných vzdělávacích aktivit, se projevila míra osobního vnímání daného problému, která se projevila v častých odpovědích – nechci odpovídat, resp. nevím.

Dotazníkového šetření (realizovaného v únoru až dubnu 2022) se zúčastnilo celkem 116 respondentů, u kterých byly identifikovány základní charakteristiky (proměnné), které se podílejí na znalosti prostředí vězení. Jedná se o délku trestu, počet uvěznění a především status v rámci hierarchie odsouzených. Pozice v rámci vězeňské populace je klíčová v podmínkách druhého života vězněných osob. Nedotknutelnost „králů/kings“, či výkonná role „konin/workhorses“, kteří zajišťují tzv. špinavou práci pro dominantní vězně do jisté míry určuje well-being (subjektivně vnímanou pohodu ve VTOS) těchto osob.

Z výzkumné sondy je zřejmé, že vyhodnocení jsou odsouzení z obou stupňů zabezpečení, střední a vysoký stupeň zabezpečení a dále vzhledem k uvedeným proměnným. Z pohledu oddělení ve věznici s ostrahou se jednalo o 54 odsouzených ve vysokém stupni zabezpečení a 62 odsouzených ve středním stupni zabezpečení.⁵⁰ Další proměnné byly zastoupeny tak, že 73 respondentům byl uložen trest odnětí svobody do 3 let délky trestu a 43 respondentů mělo trest delší jak 3 roky. Skladba respondentů podle počtu odsouzení byla následující: 29 odsouzených bylo ve VTOS poprvé, 61 vězňů strávilo pobyt ve vězení podruhé a potřetí a 26 respondentů bylo ve vězení více jak třikrát.⁵¹

Vzhledem k již zmiňované pozici postavení v rámci „nepřisané“ struktury odsouzených bylo ve výzkumné sondě 8 králů, 22 konin, 38 šašků a zbytek odsouzených v počtu 48 odpovědělo, že neznají svoji pozici. Tyto pozice byly zjišťovány sebeidentifikací.⁵²

Z tohoto zjištění můžeme konstatovat, že vězeňská subkultura zkoumané věznice má „multipersonální“ hierarchii, kdy v pozicích králů je (subjektivně) více osob. Toto zjištění by bylo vhodné doplnit například podrobnějším šetřením za využití sociometrie. Přesto je evidentní, že díky relativně vysokému počtu osob v kategorii „králů“ mohou být konflikty vyplývající z „šedé ekonomiky“ (včetně lichvářství, dluhů, či proher v hazardních hrách) častější. Skladba věznice podle rolí („král“, „šašek“, „konina“) se podílí na celkové atmosféře instituce a možných konfliktů.⁵³ Zjištěno také bylo, že velkým problémem je zadluženost vězňů mimo VTOS, protože nedochází

⁵⁰ V tomto ohledu je nutné přihlédnout k faktu, že pro stupeň zabezpečení je charakteristická závažnost trestné činnosti, ale z pohledu druhého života odsouzených je dominantní způsobem ubytování, zda jsou vězněné osoby umístěny do cel, tj. v malých počtech (např. 4 odsouzení) či ložnicový, internátní způsob ubytování (např. až 14 odsouzených), což se výrazně odráží v kontaktech mezi vězni, ovlivňování, hazardu, násilných projevech apod.

⁵¹ Tato proměnná reflektuje pouze tzv. historii trestů, ale významným faktorem je také typ věznice, ve které předchází tresty respondentů probíhaly.

⁵² Průkaznější by bylo šetření v podobě sociometrického testu, který do sociálních věd uvedl Jakob Levy Moreno. Tento přístup je založen na preferování či distancování se od osob v malých sociálních skupinách. K tomu srov. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999, s. 229-230.

⁵³ Srov. DIRGA, Lukáš; LOCHMANNOVÁ, Alena a Petr JUŘÍČEK. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*. 2015, s. 567.

k saturaci v podobě zasílaných balíčků, vězeň se tak v mnoha případech nemůže vymanit nejenom ze zadlužení ve VTOS, ale ani ze zadlužení „na svobodě“.

Za typické vyřizování účtů z hlediska nesplacených pohledávek bylo definováno násilí (fyzické napadení dlužníka najatými vězni ze strany „kinga“), šikana a dlouhodobé verbální útoky. Realizaci tzv. ilegálních směn v prostředí VTOS potvrdili všichni respondenti, ať již se na ní podílejí z pozice věřitelů či dlužníků. Ve výzkumu se nevyskytla osoba, která by neparticipovala na těchto ilegálních směnách.

Velmi atraktivním bylo navíc posouzení projevů z pohledu praktiky „chábrování“ a „kolchozu“. U 90 % odsouzených, pro které byl typický dosud druhý pobyt ve výkonu trestu, se ukázalo, že tyto praktiky znají a využívají. Deset procent uvedlo především, že tento jev znají trochu nebo že neznají. U odsouzených umístěných do VTOS více jak 3, byla tato znalost stoprocentní. Vyhodnotíme-li nejčastější komodity či zboží, které je předmětem ilegální směny, jedná se o tabák (míněno i tabákové potřeby a balící papírky), hygienu, jídlo z ústavní kuchyně, poštovní známky.

Způsob návratu či následného vyrovnání se shodují odsouzení plošně na odpovědi, že projevem nesplnění závazku v případě směny je v 63 % nejčastější forma násilí (facka, více facek, či úder pěstí nebo nadávky a pomluva u ostatních vězňů) a až 74 % uvedlo, že se v průběhu trestu pohybovali v pozici jak napadeného, tak agresora. Toto souviselo s pozicí ve směně, ve které se nacházel, tedy věřitel či dlužník. Druhou nejčastější odpovědí pak byla protislužba (zastoupení při úklidu, vaření kávy za určité časové období či přenechání lukrativního termínu návštěvy přidělené personálem věznice). Pouze 22 % dotázaných uvedlo, že mají zkušenost s tzv. voltrem, jako vendetou při nesplnění dohody. Nejčastěji se jednalo o umístění ilegálně držených věcí a předmětů (naostřený nůž, mobilní telefon, injekční stříkačky) či omamné a psychotropní látky (dále jen „OPL“) do osobní skříňky, lůžka či ústavního oděvu. U nadpoloviční skupiny uvedli snahu tajně umístit drogu či léky do pití, které se anonymně nahlásí personálu věznice, který pak zjišťuje pozitivitu na OPL u odsouzených.

Z hlediska hierarchie tak dlouhodobě upevňují svoji pozici „králové“, kteří jsou významnými osobami hierarchie věznice. Struktura odsouzených se tak mění jen zcela výjimečně, například za předpokladu, kdy „král“ přestává být solventní a jeho pozice v rámci vězeňské subkultury je oslabena. Naopak posílení pozice může být způsobeno zajištěním ilegálních komodit a služeb (např. zapůjčením mobilního telefonu za úplatu, dealerstvím omamných a psychotropních látek, přísunem tabáku, případně zajištěním alkoholického kvaku), což se odehrává nepřímo, tj. v podobě zprostředkování.

Diskuse

Pro snadnější interpretaci informací z prostředí VTOS (dynamika vězeňské populace, intenzita konfliktů, bezpečnostní rizika atp.) a poznatků, které se týkají konkrétní věznice, jsou užitečné nejenom teoretické poznatky, ale i jednotlivé konkrétní výzkumné sondy, které mohou odhalit vztahy mezi vězni, ale i personálem věznice. Procesy prizonizace, sociální izolace, zadluženosti vězňů, interpersonálních konfliktů atp. mohou být zdrojem preventivních či nápravných opatření. Informace z konkrétní věznice mohou posloužit personálu VSČR k lepšímu zaměření na procesy ilegálních aktivit vězňů, včetně „finančních“ toků či služeb a protislužeb. Tyto informace lze

následně využít v případech fyzického, psychického či ekonomického násilí, resp. k jeho předcházení.

Realizovaná výzkumná sonda pouze poukázala na problém interpersonálních konfliktů mezi osobami ve VTOS v důsledku ilegální směny. Celkově by si téma zasloužilo více rozpracovat, nejenom sociologickými, ale i psychologickými či sociálně-psychologickými metodami (např. formou rozhovorů, sociometrie atp.). Limity sondy jsou především 1) v oblasti malého vzorku osob ve VTOS, 2) respondenty byli pouze muži z jedné věznice, 3) absentoval pohled vězeňského personálu na fenomén ilegální směny a souvisejících interpersonálních konfliktů. I z tohoto důvodu lze text vnímat jako ilustrativní, který má potenciál k dalšímu, rozsáhlejšímu výzkumnému šetření.

Závěr

Projevy násilí ve věznicích jsou fenoménem, který lze jen obtížně eliminovat. Motivace k násilí ve VTOS jsou rozdílné, nicméně jednou z položek pro vznik násilného chování je i fenomén „šedé ekonomiky“, kdy je násilí způsobeno dluhy a nesplacenými pohledávkami mezi vězni. Významná je v tomto ohledu i sociální hierarchie v konkrétní věznici, resp. skladba vězeňské populace. 90 % respondentů výzkumné sondy uvedlo, že znají a realizují praktiky „chábrování“ a „kolchozu“, což mohou být potenciální příčiny násilného jednání ve věznici. U 90 % odsouzených, pro které byl typické dosud druhý pobyt ve výkonu trestu, se ukázalo, že tyto praktiky znají a využívají.

Literatura

- BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 108 s. ISBN 978-80-7338-158-5.
- BLAŽEK, Petr; FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří. *Delikvence. Analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha: Grada, 2019. 156 s. ISBN 978-80-271-2013-0.
- CLEMMER, Donald. *The prison community*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1958, 2. vydání. 341 s. ISBN 978-00-3008-155-2.
- ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
- DIRGA, Lukáš; LOCHMANNOVÁ, Alena; JUŘÍČEK, Petr. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*. 2015, 47(6), s. 559–578. ISSN 0049-1225.
- DIRGA, Lukáš. Sociologie za mřížemi? Penitenciární sociologie v České republice. *Sociologický časopis*. 2021, 57(4), s. 411–432. DOI: <https://doi.org/10.13060/csr.2021.022>
- ESPOSITO, Barbara; WOOD, Joe (eds.). *Prison Slavery*. Washington, D. C.: Committee to Abolish Prison Slavery, 1982. 225 s. ISBN 0-91007-00-4.
- FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010. 255 s. ISBN 978-80-7367-815-9.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7230-124-4.
- GILMORE, Kim. Slavery and Prison – Understandig the Connections. *Social Justice*. 2000, 27(3), s. 195-205. ISSN 1043-1578.

- GLEASON, Sandra E. Hustling: The "Inside" Economy of a Prison. *Federal Probation*. 1978, 42(2), s. 32–40.
- HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství I: prevence mimořádných událostí ve výkonu vazby*. 2. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005. 183 s. ISBN 80-86708-30-6.
- JUŘÍČEK, Petr a Josef SMOLÍK. Násilí a utváření sociálních statusů ve vězeňské subkultuře. *Sociológia*. 2023, 55(1), s. 44-75. ISSN 0049-1225. DOI: <https://doi.org/10.31577/sociologia.2023.55.1.2>
- KAMALUDDIN, Mohammad R. et al. Aggression Profiles of Incarcerated Malaysian Male Murders. *Akademika*. 2016, 86(2), s. 137-147. ISSN 0126-5008.
- MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 174 s. ISBN 978-80-7338-157-8.
- MERTL, Jiří. „Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňených a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis*. 56(4), s. 523-553. ISSN 0038-0288. DOI: <https://doi.org/10.13060/csr.2020.017>
- LOCHMANNOVÁ, Alena. Vězeňský trh – hybridní barter a komoditní peníze v prostředí českých věznic. *Acta FF ZČU*. 2016, 8(1), s. 25-42. ISSN 2336-6346.
- LOCHAMANNOVÁ, Alena: Vnitřní a druhý život ve vězení. In: DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav; RASZKOVÁ, Tereza (eds.): *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 100-106. ISBN 978-80-7676-066-0.
- LOVAŠ, Ladislav. *Agresia a násilie*. Bratislava: Ikar, 2010. 200 s. ISBN 978-80-551-1752-2.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. *Sputaná rozkoš: sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 198 s. ISBN 80-86429-65-2.
- SMOLÍK, Josef a Petr JUŘÍČEK. Cukr nad zlato: kvak jako specifický alkoholický nápoj. *Listy cukrovarnické a řepařské*. 2023, 139, (7-8), s. 260-263, ISSN 1210-3306.
- SMOLÍK, Josef. Etika výzkumu v sociálních vědách. *Media4u Magazine*. 2015, 12(4), s. 9-13. ISSN 1214-9187.
- SVOBODA, Milan. Styky s rodinou a vnějším světem. In: DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav; RASZKOVÁ, Tereza (eds.): *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 132-139. ISBN 978-80-7676-066-0.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie III. díl: Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.
- SOPÓCI, Ján. *Kolektívne správanie*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1996. 127 s. ISBN 80-22310-85-9.
- SMITH, Dirk Van Zyl. Regulation of Prison Conditions. In: TONRY, Michael (ed.): *Crime and Justice: A Review of Research* 39. Chicago: University of Chicago Press, 2010, s. 503–563. ISBN 978-02-2680-881-9.

VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování. Vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. 208 s. ISBN 978-80-271-0731-5.

WISSER, Wayne A. M., McINTOSH, Alastair. History of Usury Prohibition. A Short Review of the Historical Critique of Usury. *Accounting, Business & Financial History*. 1998, 8(2), s. 175-189. Bez ISSN.

Legislativní normy

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 14/2018, kterým se stanoví postup při rozúčtování pracovní odměny vězňů a postup při správě a evidenci jejich finančních prostředků, Praha, VSČR, 2018.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 24/2022 o předcházení, zabránění a včasném odhalování násilí u obviněných, odsouzených a chovanců a o zaznamenávání známek nevhodného nebo ponižujícího jednání.

Zákon č. 169/1999Sb. o výkonu odnětí svobody. Praha, 1999.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Praha, 2009. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>, ověřeno k 6. 9. 2023.

Petr Juříček (*1975) graduated from the Faculty of Education, Masaryk University, Brno and Prague University of Economics and Business. He currently works as a prison director and manages 240 staff and members of the prison service. In his professional career, he worked as a professional employee of the imprisonment department of Prison Services, then as a special educator, and followed to the position of head of this department, from which he moved to the post of prison director. In the academic field, he participates in lecturing at the Faculty of Arts, Masaryk University, Brno and Ambis University in Prague, in the Security Management programme. He specialises in criminology, crime prevention, and penitentiary pedagogy. He lectures at the university level, participates in conferences, and publishes in professional journals.

doc. PhDr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc. (*1976) An associate professor at the Department of Security Studies, Police Academy of the Czech Republic in Prague. He studied political science, psychology, and social pedagogy at Masaryk University. His expertise lies in criminology, security studies, radical political parties, political psychology, and youth subcultures. He is the author of over 200 academic articles and (co-)author of 17 academic monographs (e.g., *Youth Subcultures: Sociological, Psychological, and Pedagogical Aspects*, 2017; *Psychology of Terrorism and Radicalization: How Lambs Become Wolves*, 2020; *New Political Parties in the Party Systems of the Czech Republic*, 2022).

